

Əzizəgə ELSEVƏR

Cinar ağacı

Üç gün idi ki, yurdda rahatlıq pozulmuşdu. Düz üç gün idi ki, ananın göz yaşı qurumurdu. Övladları dil tapa bilmir, inad atını minib hərəsi bir tərəfə çapırdı. Öyünd-nəsihət də kar etmirdi.

Axşamçağının qara sərini düşmüştü. İstidən tətimiş yarpaqlar xəfif-xəfif titrəşirdi. Bir az o yanda dağların, dərələrin min illik yuxusuna bələnib gelən Qarayar çayı yorğun-yorğun axırdı. Suda ayağını yuyan söyüdler güneş güzgüsündə cılvelənə-cılvelənə pərişan tellərini çıynlarından atıb çay boyu axıb getmək isteyirdi.

Murat yuxudan oyanıb, üz - gözünün tərini sildi. Tənbəl-tənbəl bir-iki dəfə gənəşib yerindən qalxdı. "Ana, ay ana!" - deyib, eyvana çıxdı. Ürəyi yanındı. Düşündü: açıq pəncərənin qarşısındaki stolda əyləşib anasının dəmlədiyi darçınlı, mixəkli çaydan bir-iki stekan içmək heç de pis olmazdı. Sərin meh yorğunluğunu qaçırar, Minay təpəsinə qədər uzanan boş çöllər baxdıqca gözünə işiq, könlüne rahatlıq gətirərdi.

Anasından səs çıxmadi. Təeccübəndi. Həmişə oturan kimi anası çay gətirər, "İç, oğul, ədviiyyəli çaydır, iç, cana xeyirdir", - deyərdi.

Bəs, indi niya görünmür, niya səsi çıxmır?! Maraşını boğa bilmədi Heyatə düşdü. Bostana baxdı. Elə bil qeybe çəkilmişdi anası.

Qonşuları saslədi. Həmid qardaş, Cəfər dayı, Vəli əmi, Süsen xala, Nabat nənə, anamı görməmişiz?

Bu nə sirdi, Allah, heç biri görünmədi, heç biri harayına hay vermadı. O qonşular ki, Muradı doğmalarından da ayırmaz, anamı görəndə "Tərbiyəsinə bərəkəllah, Murad da bizim balamızdır!" - deyərdilər. Anam da mənim boyuma baxıb öyünər, içarısında qürur hissi keçirər, fərəhindən yere-göye sığmazdi. Bəs, indi nə olub, yoxamı çıxıblar, qeybəni çəkiliblər. Bir kəlmə nadir ki, yoxsa məni eşitmək, dinləmək istəmirər?! Ola bilməz! Yüz il gəlse də, onların belə olacağına inanmırıam. Heç vaxt, heç vaxt inanmaram. Bəs onda bu nə sirdir. İtlər, itlər də hürümşür axı. Həmişə hənir hiss edən kimi zəncirini çeynəyen Cəfər dayının Alabaşı o da göze dəymir axı? Qoyunlar, buzovlar maləmər. Küçədən gəlib-gedənlər də yox. Yoxluq nə pis şey imiş. Sükut insanı boğur, işin-için yeyib dağıdır. Sən demə, dünya insanlarıyla gözəlmış.

Yol boyu evlərə baxa-baxa irəlilədi. Heç bir ins-cins gözüne dəymədi. Mübhəm suallar onu içəridən yeyir, cavabsız-cavabsız ölüb keçirdi. Elə bil havasız, qəribə bir boşluğa düşmüşdü.

Dörd yol açılıncaya çatanda gözlerine inanmadı. Encir ağacının arkasındaki saçı daşın üzerinde üç yaşa ulaşmışdı. Sekkiş-yanız arası arasında olardı. İkisi bir, bir oğlan idi. Yaşa çoklu olan kişi köverlib ağlaryı, "anamı isteyirem, anamı!..", deyip içini yeryedi. Oğlan ise ebe bil yumuşa dönümsüdü. Sanki yüzük gibi bir kişi dolu çırılçıplaklarından asılmıştı. Muradi göründüğü üçde yerinden sıçradı. "Murad!.. Murad!..", deye heyecanla, sevinçla oşqırın onu qucaqladılar. Adı vaxtı olsayı, çekinir, belke de heç bela etmeyecekti. Ancaq hayal insanı elle mağamlarla yaxalayıb, ele dolaylardan keşir ki, bazan zaman da bu ovqata kölnmeklemdə aciz qalır. Bu usaqlar niya belə kimsesiz, unudulmuş vaziyətində qalmışdır? Hə, yəni Burov meşələrinin moruq, ciyələk dalyica gediblər, yəqin. Bu, ebe dolu saballarından, pıqqırımızçı çalan balaca allərindən da aydın görünür. Eh, Burov moruq, ciyələyin heç bilirsən neca dadlı mürabbəsi olur? Mürabbə deyirməy eysə, atriñden, dadından, vallah, heç doymaq olmur.

-Murad dayı, evler
Muraddan soruştular.

Murad gözlerini dövdü, handan - hana: "Man da sizin kim, ya Lider, ay Sevinc, ay Sevdel-deli-Ele bilirsin man na işi bilirim, ya bildiklerimi sənəndə gizlədirməy! Yox, mənna da çox şey qaribə gelir. Bəlkə, dünyanı axırıd, biz bilmirik, hə?!" Görüşsüz, dünyanın gözəlliyi ele insanlarındırmasında. Yatmışdım... Aylanda har şey tərsinə göründü mene. Birca dariximyin, ağlayıñ özünüñ ñaz uşymızın. Ağlamaqla onsuñ da heç ne düzəlmir. Ağlamaq yunguluk gətirsə də, insan acizcədir, soyuq başla düşmənlikdən bir az da uzaq salır. Uşumayıñ, nə qədər qararlıq düşməyib, kərda han vuracağı, bəlkə bir iz taptığı.

-Ne olar, harasa zəng edin, radionu açın, Murad day!- Elnur dil bogaza gowmadı. Bir az da yaxına qəlib Muradın düz gözlərinin içine baxdı.

- Telefon işlerim, canım- gözüm. İşləseydi nə vardi ki? İşqi, qaz da kəsilib. Radio, televizor da hərdən olasıdır ki?- Murad özünü nə qədər sakit aparmaq istəsə da bacarmadı. Həyacanı əllerinin titrəsindən, gözlerindən tükülen telasdan aydın oxundu. Uşaqlar bunu apaydin gördülər.

Yaşa hamidan büyük olan Sevinc qorxa-qorxa səsinə içine salıb soruşdu- Murad dayı, olmaya cınlar, şeytanlar adamları yoldan azdır. Bütün galib aparır, hə? Nənəm düz deyirmiş. Söze baxmayınlan aldadılar apalarınlardır. Orləni təpib körək etmək olmaz bəyem! Şeytan olanda nə olar, şeytanın ürəyi xorux yoxdur...
Şeytanın ürəyi xorux yoxdur... Cim, şeytanın

-Sevinc, nənən səni çox istədiyindən elə deyrmiş, qızım. Cüm - şeytanın nə qəzir?! Pis insanlar şeytandan da pisdir.

"Hava qaralanacaq kəndi xeyli dolşaları. Ayagından grib, bəzərəməsi dayandırılar. Yoruldular. Nə bir ins-cıñs gözə daydı, nə ki deşə ortalığı qıxb onların harayına son qomyağla intizarını dağıdı. Dikxorçuluq, əsəblilik, hər seydan əvvəl işi usaqların baxışlarından tökülen qorxu, təlaş addım-addim onları izlədi. Küknar, çınar, qızıl ağaclarının dövrələdiyi qəbiristanlığında başçıldılar. Bir işq ucu tapa bildimlər. Ümidsiz-ümidsiz Muradğlin hayatine qayıtlardı. Hayrata - tət aqacıncın altındakı taxtda oturdular; qaralanğıda evyana çıxmağıñ nə mənəsi?! Ciylərləri yanırı, Kəsmə daşı yanaşı qoyub, ocaq qaladılar, çaydan qaynamaya qoydular. Elə acmışdır ki, pendiñ dürməyin cözləriñ təpirdilər..."

Murat ali tehcilli zootexnik idi. Genç olsa da, dünyanın gardışından az çok xəbərdar idi. Bilirdi dünya se üzədir, se rəngədir. Bilirdi bə fani, geldi-qedər dünyanın kədəri sevincindən üstədir, ədaləti qapılar dalındaq olaşmından xəstədir. Ancaq bə gördüklləri kəsdire bilmir, lal sükutdan

Hekayeler

vahimlerin, hoblereğini içini yerişti. Birden qara, qorxunc bir fikir şimşek kimi çaxıb Muradı içərindən silkeledi. "Mühələbdirdi", - dedi-, - düşməndən hər şey gözlemək olar! - öz-özüne döşündü. - Bende xələt toxandırular ha... Allah eləməsin, qulaqlarıq qurğusun, onda alemlər qarşır. Gör insanın dişliyirdənqıylığa yaradırdı nə qəder yaşlı yerləri gəder denizin dibinə...". Sonra qulağına çekib, "Ifu, Ifu..", gör mən ne düşünürüm, - dedi-. Dilim qurusun, razaleta bər bax, yaxşı seyi niyaq aqılma gəlmir, ancaq piş şeýlər baradə düşünürəm". Uşaqlar heç ne hiss etməsindən sonra var-gəl etdi. Heyətin ortasında qədar yeri. Burdan magistral yol aydın göründü. Əvvələyin ay işığında burada - armud ağacının dibində oturub o yola o qəder baxıldı ki, yollar da eriş-arşaq klub yaddaşından biterdi. İrl-i xirdəl, aqılı-qaralı müşaşirlər o yoldan sütüp yedir. Muradın sırin, kövrük xayal onların arxasına uzana-uzana arzularını şəhəre səri çekib apardı. Nedənsə, belə anlırda qırıbsayər, yollar bitənə qəder gelmek istəyirdi. Yollar isə bitmez, bitməzdi. Baxdı. İçini yeyə-yeyə xeyl baxdı. Masınlar görünmedi. Darixdi. Şübhə ona güc geldi. Döşündü. Nəsa etmildi, uşaqları qorxutmadan, sakitə öz işini görməldi. Onları da, özünə də falakətin ağızına almamalıdır. Murad gecəni dirigözü açdı. Gözleri yuxusuzluqdan qıpırızmışdı. Hələ içindeki teləş, teşviş də öz işini görmüşdü. Hələn döşündü: "Onlar usaqdı, hələ nə bilmirlər, men nəse fikirənləməyim..." Uşaqlara bacıbüx ürəyi sizlər, yazıçı galıldı. Dünəydan xəberşəxs usşaqları... bir - birina qızılıb, gör nece yatomlaşdır. Şir-inşir, müşlümüş. Muradın ürəyi gelmedi onları oyatmağa. "Qoy yatsınlar!" - dedi-. Yaziçirdirlər, yuxarılarına hərəkat qatymış. Onlar durana qəder man də bir-iki işi görəməm..." Balta, misən götürüb, qulangerşə taraf getdi. Orada evə artırmak təmkən üçün alıqlarıñ tezə taxtaların qurumasın üçün yığmışdır. Kölklük idi, günəş işığı da tutmurdur. Usta Qiyas demidi ki, manı teləsdirməyin, taxta yaxşı qurumasa işlətmək olmaz. Mənə ne var, işimi görüb pulumla alacam. Amma sonra məni günahkar qırxadacaqsınız ki, birlindirsin, vaxtında niyə demirdin? Murad acı-aci gülmüşdi.

- Eybi yox, indi kəsib hərəmizə rahat yerləşə biləcəyimiz bir yaşık hazırlayaram!..- dedi.

Sixıntı, qorxu, ağrı-aciyla dolu iki gün galib keçdi. Bu iki gün iki ay, belkə də il qəder uzun olduğunu. Vaxt erimək bilmədi. Ağır-ağır, tenbel-tenbel keçib getdi. Ancaq Muradın qelbinde hər anyılıq bir intizar, bir hayəcən tufanı qopardı. Murad ötəri da olsa, yesil məsələsinin usaqşalarına anlatdı.

Sehirin gözü açılar-açılmaz birebire titrışı, uğultu opodu. Yarpaqlar esim-esim esid, yolonub qucaq-qucaq töküldü, ağaçlar buda-budaq gırıldı, qırıldı,qırıldı. Sanki yet titradi, nahayetsiz gölər opub tavanından düşdü. Muradın dəli bağırtısı aləmi başına götürdü :

- Qaçın, tez olun, yeşiyinize sarı qaçın!..

Uşaqlar diksindiler, ne olduğunu kəsdirə biləsərlər də, qara-qorxu içinde çinara, yaşıklarına sarı götürüldürdələr. Yazıçılar vahiməndən boğulur. Əllierrit titrəyirdi. Elinurun çinarın yoğun budajına şeridla bərk-bərk bağladığı vesiklerə oturanda ayadları da keyləşib, sözlərinə baxmırı.

Muradin hayacanlı sasi galirdi - Kəməri, kəməri bağlıñ! Bərk-bərk yapışır, gözlərinizi de yuman, Çətinini birinci dağıldı. Onu ki, örtündə, daha qorxusyu yoxdur. Su özü Sizi üstə çıxaraçq, besik kiminci yırıgalacaq, sonra da yavaş-yavaş qılıcık gedəcek. Dözün, qurban olum, birtəhor dobrün! Amandı, birçə qorxunu yaxına qoymayıñ. Qorxsaz, eliniz keyləşəcək, işinizi təperi de itəcək. Bır kişi sınadı, tanrı sınası. Görünür, bizi pis insanların pis emməllerinə görə sinığa çekir...

Suyun bu qədər təhlükəli olduğunu ilk dəfə idи ki, görürdülər. Axın gelir, qarsısına çıxan her şeyi mahv edirdi. Evlərin taxtapaşlarını bir anda qırıb, ağacların budaqlarını qırıb - çatır, her şeyi saman çöpü kimi oynadı.

Birinci zərər əşəqlərə dəyəndə Murad elə düşündü ki, daha onlar üçün her şey bildi. Bu deqiqə budaqlar qırılacaq və suyun axarında dənizə qədər axıb gedəcəklər. Elnurun yesiyini sə darb oynadı, iki dəfə firladı. Murad düşündü ki, yaşın suda boğular. Ancaq çok sürük, pis quramadı. Elnurun caldılı, zıraklı her şeyi yaxşılaşdırıb. Çınar vúqrarını pozmadı, suyun ağızında əzəmətinin, qúrrunuñ itirmədi. Güclü qollarını gerib ana kimi əşəqlər qúçqına alıb, orqudu. Çınar o çetin, o qorxulu məqamda əşəqlərə o qədər yaxın, o qədər doğma oldu ki, həttə hərəkəti, nefesini de hiss etdilər - "Murad dayıl.. Murad dayı, İləñ!.. bax, İləñ, düz üstümüze gelir... - deyə qızıl qışqırısları.

Murad qayıd onları dəyişdi səmətə baxdı. Suyun üstüyle iri bir budaq axıb qızıllara sari gelirdi. Quyruğunu ağacın gövdəsinə dolamış zəhərlə ilan başını dik tutub, yaziçi-yaziçı etrafına baxıldı. Qızıllar qışqırıslar, ilan səsden özünü itibir az da qorxuru.

Murad qorxu, talaş içərisində olan qızıllara Elnurun kömək etmək istədiyini görəcək bərk qəzəbləndi

-Elnur, qəçin!.. Səhər yol verme!! - Murad qeyri-ixtiyari olaraq bərkden bağırdı:

-Qızıllar.., Sevinc, Sevda.. ne olar, siz da sakit olun. Qorxmayıñ, ilan da öz hayındadır. Bu deqiqə, narahat olmayın, bax, elə indicə o budagi sizdən uzaqlaşdırıram...

Murad ilk dəfə cəhd gösterdi. İkisində də cəhdli boşça çıxdı. Güclü su axımı onun yesiyini qızıllardan uzaqlaşdırırdı. Bir də, bir da cəhd etdi. İlannın oturduğu budaq qızıllara yaxınlaşmaya ləp at qalmış elinin axarsıyla budağı güclə bərk-bərk itledi. Hiss etdi ki, elinə nəse batdı. Ancaq qorxmadi, ağınya baxmadı, budağı sürüsürdüb, qızıllardan uzaq saldı. İləñ da qorxu hiss edibmiş kimi açıq fisildə, gözlərinin oynatıb, dilini çıxarıb başını bir az da dik tutdu. Tehlikə sovuşdu. Qızıllar sakitləşdilər. Ancaq qafı su buruğanı budağı yerində oynadı. Murada sari yaxınlaşdırıldı. Murad bir az da qəzəbləndi. Qışqıra-qışqıra: - Ay melun, ay yaziqi, ay bədbət heyvan!.. dedi. - Görümsən, biz da sanın kimlik? Kóməksizlik. Ümidiñ asılımışq. Öz hayimzdaiq... Çix, qıç yolunnan get, axta senlik burda na var!.. - deyib ilan dolanmış budağı bir da kenara itledi. Bu dəfə budaq onlardan çok uzaqlaşdı. Suyun axarı onu qabağına qatıb gözden itirdi.

Belkə də il qədər uzun, ezbəri görürən saatlar arımkə bilmedi. Suyun seviyyesi enməs də, axar bir az sakitleşdi. Dörd yesik suyun ağızında sakit-sakit oynadı, beşik kimi yırğalandı. Gecənin soyuq, sixintili qaranlılığı düşdü. Bədirlənnəməy əyçərini yandırıb nəhayətsiz göyərlərin tağından asdı. Düzündən gümüşü rəngə boyandı. Sular ay turunda tıreyib soyuq-soyuq axdı. Bu soyuqluq onlarınlı iliyinə, qanına işledi.

Səhərin gözü aqar-aqlımlaz qızıllar qışqırıslar: "Gözünüz aydın, ay yatanın, oyannın, gözünüzü aqın, suyun seviyyəsi enir!"

Güneş doğurdu. Üfüq qızılı - çəhrayı rəngə bürünürdü. Sular azalıb durulur, yene qışlar uçurdu.

-Murad, ay Murad, bu qədər de yatmaq olar, ay oğul ?! Oyansana. Demişdin manı çağırırsan. O qırınadan ölür bələdiyyəye gedəcəkdir, axta...

Murad gözlerini ovusdurda-ovusudura yerindən galxdı. Yuxuda gördükleri ona çatmadı. "İlahi, mən nələr gördüm? Bu yuxuydum? Bilmirəm..."

bilmirəm, neydise, bir xəbərdarlıq, bir həyəcan siqnalı idi..." - deyib öz-özünə piçildi. Qardaşyla pis bir məqamda üz-üzə gəlməgildər. Qardaşı üç gün idı ki, inad atına minib çapmaqda idi. Elə bil gözləri kor olmuşdu. Heç kimi eşitmək, dinləmək, düşünmək istəmirdi. "Yox. Çınar kesilməldir!" - deyib inadından donurmurdı ki, dönmürdü. O çınarı atası ekmişdi. Taže yurda düşdüküleri ilə ekmişdi. Ata yadigarı idi. "Övladlarım o ağaca baxanda xatırlar, bu yurda ata nəfəsi var, düşünərlər". demişdi. İndi bəs nə oidi, ata yadigarı ne tez ununduldu. Bax, bu, xuyu deyildi, atamın ruhu idı yaddaşına gəlib duyğularını silkeleyir, cırmaqlayırlar, məni fil yuxusundan, daş düşgündən ayıltmaq isteyirdi. Qardaşın hasar çəkmək isteyirdi. Hasarın bir ucu çınara toxunurdu. Çınar kasılması nizam pozulacaq, hasarın daşları bir-birinə bənd almayaçaqdı. Buna görə qardaşın məndən çınarı kesməyi tələb edirdi. Bilmirəm, niye belə inad edirdi. Ananın üç gündən bəri qurumaq bilmenin göz yaşlarını görmək istəmirdi. İnannıram, inannıram yuxuda məna ayan olanlar, ona da nəsa bir sey deməmiş ol. Bu, yuxu deyildi, vallah yuxu deyildi. Gələcəkdə olacaqlarından xəbar verən bələkət xəbərdarlığı idi. Onu dinləməli, eşitməli və ibratlənməli idik. Yoxsa, fəlakətən qəçməq yox, fəlakətə sari gedə bilərdik.

-Yox, ana, bələdiyyəye getməyəcəyəm. Qardaşına da de, çınarı kəsməsin, istəsə, lap hasarı bəş-altı addım baridən çəksin. Amma çınara al vurmasın, atamızın yadigarıdır.

